

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Υποστρατήγου ε.α. Νικολάου Ζαρκάδα

Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ

Εισαγωγή

Με την Συνθήκη της Λωζάννης {24 Ιουλίου 1923} προσδιορίστηκαν τόσον τα χερσαία όσον και τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, αποφασίστηκε η ανταλλαγή των πληθυσμών και καθορίστηκε το ειδικό καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.

Από την εποχή των Νεότουρκων η πολιτική των Τούρκων ήταν η εκδίωξη των ελλήνων από την Τουρκία, την οποία και επιδίωξαν με βίαιες μεθόδους.

Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης

Στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπογράφηκε η Σύμβαση “περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών”, η οποία επικύρωσε την κατάσταση, που διαμορφώθηκε μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία και την συνακόλουθη εκδίωξη των ελληνορθόδοξων πληθυσμών από την Τουρκία.

Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης και οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης {άρθρο 2}. Ομοίως εξαιρέθηκαν και οι έλληνες κάτοικοι των νησιών Ίμβρου και Τενέδου {άρθρο 14}.

Κατά ρητή και σαφή διατύπωση στις διατάξεις του κειμένου της Συνθήκης της Λωζάννης, η μειονότητα της Δυτικής Θράκης αναφέρεται ως “μουσουλμανική μειονότητα” {άρθρο 45} και αποκλειστικά προσδιορίζεται ο θρησκευτικός χαρακτήρας της μειονότητας.

Ο βασικότερος λόγος της χρήσης του θρησκευτικού όρου περιγραφής της μειονότητας είναι ότι στη Δυτική Θράκη οι κάτοικοι αποτελούνται από διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, ήτοι Τούρκων, Πομάκων και Τσιγγάννων, των οποίων το μοναδικό συνεκτικό τους στοιχείο ήταν και είναι η θρησκευτική τους συνείδηση.

Με άλλες διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης, καθιερώνεται {άρθρο 39} η ισότητα μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων στην απόλαυση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Επίσης θεσπίζεται η ελεύθερη χρήση της γλώσσας στην ιδιωτική ζωή και στο εμπόριο. Καθιερώνεται {άρθρο 40} η θρησκευτική ελευθερία, η ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης και η ελευθερία θρησκευτικής λατρείας. Σχετικά με την εκπαίδευση θεσπίζεται {άρθρο 41} η υποχρέωση για την εξασφάλιση της μητρικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση.

Πλέον των παραπάνω, ρυθμίζονται {άρθρο 42} θέματα προστασίας των ηθών και εθίμων των μειονοτήτων και της διαχείρισης των θρησκευτικών και ευαγών ιδρυμάτων τους, ως επίσης επιβεβαιώνεται {άρθρο 43} το απαράβιαστο της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και καθιερώνεται ξεχωριστή ημέρα ανάπαυσης η Παρασκευή.

Η Τουρκία θέλει και επιδιώκει να παρουσιάζεται ως “Μητέρα Πατρίδα”, η οποία συνδιαχειρίζεται με το ελληνικό κράτος τις τύχες των ελλήνων μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης. Από δε την δεκαετία του 1950 αίτημά της είναι η αλλαγή του όρου της μουσουλμανικής μειονότητας σε “τουρκική μειονότητα”.

Πάντως η χρήση του όρου “μουσουλμάνος” στη Συνθήκη της Λωζάννης ήταν αποκλειστική επιλογή της Τουρκίας.

Η Ελληνική Μειονότητα στην Τουρκία

Από την αρχή αντιμετωπίστηκε ως ξένο σώμα και οι σχετικές προστατευτικές διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης ουδέποτε εφαρμόστηκαν από την Τουρκία.

Την ελληνική μειονότητα, βασικά, την συναντάμε στην πόλη της Κωνσταντινούπολης και στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο. Συγκεκριμένα τα νησιά αυτά θα απολάμβαναν {άρθρο 14} ειδικής διοικητικής οργάνωσης, διάταξη την οποία δεν εφάρμοσε ποτέ η Τουρκία. Αντίθετα από το έτος 1927 τέθηκε σε ισχύ η τουρκική νομοθεσία της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στη συνέχεια άρχισε ο εποικισμός των νησιών από την ηπειρωτική Τουρκία, με συνέπεια την αλλοίωση του πληθυσμού τους.

Η έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ στην Κύπρο {Απρίλιος 1955} επιδείνωσε την κατάσταση στην Τουρκία σε βάρος της Ελλάδας και ιδιαίτερα στην ελληνική ομογένεια της Κωνσταντινούπολης. Η Τουρκία είχε βρει εξαιρετική ευκαιρία να εκδιώξει την ελληνική μειονότητα από την Πόλη, την οποία, κατηγόρησε ότι με εράνους χρηματοδοτούσε τους ελληνοκύπριους.

Το βράδυ **5/6 Σεπτεμβρίου 1955** βόμβα μικρής ισχύος εξερράγη στο Τουρκικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης, χωρίς βέβαια να προξενήσει ιδιαίτερες ζημιές. Διαπιστώθηκε δε ότι είχε τοποθετηθεί από τούρκο πράκτορα. Παρά ταύτα αποτέλεσε την αφορμή για μια άνευ προηγουμένου οργανωμένη επίθεση κατά του Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης. Οι καταστροφές χριστιανικών ναών, οικιών, νοικοκυριών και καταστημάτων των Ελλήνων ήταν τεράστιες. Οι έλληνες, μετά τον Σεπτεμβριανά, απώλεσαν τον σημαντικό ρόλο, που απολάμβαναν στην κοινωνική και οικονομική ζωή της Πόλης.

Τα Σεπτεμβριανά ακολούθησαν διώξεις κατά των ελλήνων ομογενών της Πόλης, διακοπή κυκλοφορίας μειονοτικών εφημερίδων, κλείσιμο ελληνικών πολιτιστικών συλλόγων και απελάσεις ηγετικών στελεχών της ομογένειας.

Το δεύτερο μεγάλο κτύπημα στη μειονότητα, μετά τα Σεπτεμβριανά, ήρθε τον **Μάρτιο του 1964** με την απέλαση από την Τουρκία όλων, οι οποίοι διέθεταν ελληνικό διαβατήριο. Πλέον αυτών, στην Ίμβρο και την Τένεδο έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και άρχισαν οι απαλλοτριώσεις των ελληνικών γαιών.

Ουσιαστικά το έτος 1964 άρχισε η μεγάλη έξοδος των ελλήνων από την Κωνσταντινούπολη, την Ίμβρο και την Τένεδο, η οποία επιτάχθηκε μετά την εισβολή στην Κύπρο το έτος 1974.

Σήμερα, η Κωνσταντινούπολη έχει μείνει με ελάχιστο αριθμό, ελλήνων. Στην Τένεδο ο ελληνισμός πνέει τα λοίσθια, ενώ αντίθετα στην Ίμβρο είναι καλλίτερα και το έδαφος προσφέρεται να συνεχίσει η παρουσία του ελληνισμού με τις δυνατότητες της τουριστικής ανάπτυξης, της λειτουργίας ελληνικού σχολείου και της έντονης επιθυμίας των Ιμβρίων να εργαστούν και να βοηθήσουν το νησί τους.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο

Κατά την διάρκεια των συζητήσεων της Συνθήκης Ειρήνης πολυς λόγος έγινε σχετικά με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, την εκδίωξη του οποίου από την Κωνσταντινούπολη επιζητούσε και επιδίωκε η τουρκική αντιπροσωπεία.

Τελικά, αποφασίστηκε η παραμονή του στην ιστορική του έδρα με την προϋπόθεση όμως, ότι θα απέβαλλε όλες τις μη θρησκευτικές του αρμοδιότητες, που διατηρούσε κατά την Οθωμανική Αυτοκρατορία και θα περιορίζονταν μόνον στις θρησκευτικές και πνευματικές του αρμοδιότητες.

Πάντως η τουρκική Κυβέρνηση διατήρησε το δικαίωμα της απομάκρυνσής του σε περίπτωση εμπλοκής του σε οποιαδήποτε πολιτική δραστηριότητα. Βέβαια, στη Συνθήκη της Λωζάννης περιλήφθηκαν τα άρθρα 37 – 44,

με τα οποία προσδιορίζεται η διεθνής προστασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Στη συνέχεια η τουρκική Κυβέρνηση επενέβη δυναμικά τόσο στην εκλογή του Πατριάρχη και των μελών της Ιεράς Συνόδου του, όσο και στην λειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, της οποίας από το 1971 απαγόρευσε την λειτουργία της. Σήμερα, η Σχολή μετά από μισό και πλέον αιώνα αναγκαστικής απραξίας παραμένει έτοιμη να ανοίξει ανά πάσα στιγμή τις πόρτες της και να υποδεχθεί σπουδαστές.

Γενικά, η αντιμετώπιση του Πατριαρχείου από την τουρκική πλευρά χαρακτηρίζεται ως εχθρική και, κυρίως, ακολούθησε την πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Επίμετρο

Οι διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης θεωρούνται ως θεμελιώδεις νόμοι του ελληνικού Κράτους και έχουν αυξημένη τυπική ισχύ.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ελλήνων πολιτών, ανεξάρτητα θρησκευματος, είναι ευθύνη και υποχρέωση από το Σύνταγμα της ελληνικής Πολιτείας.

Το Πατριαρχείο έχει αυθύπαρκτη νομική προσωπικότητα και είναι φορέας δικαιωμάτων, τα οποία προστατεύονται και στο διεθνές περιβάλλον.

Τα Σεπτεμβριανά επεισόδια σε βάρος της ελληνικής μειονότητας της Πόλης απείλησαν να διαταράξουν το ήρεμο κλίμα στη ζωή της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη.

Παρά το γεγονός, ότι έχει μεσολαβήσει ένας αιώνας, η Ελλάδα και η Τουρκία συνεχώς επικαλούνται την Συνθήκη της Λωζάννης και προβάλλουν τις δικές τους, συχνά δισταμένες, ερμηνείες και απόψεις ορισμένων διατάξεών της.

Από ελληνικής πλευράς δύο είναι τα κύρια θέματα, τα οποία μας ενδιαφέρουν άμεσα, το εδαφικό, που καθορίστηκε μεταξύ των δύο κρατών και το καθεστώς των μειονοτήτων, ήτοι της ελληνικής στην Κωνσταντινούπολη, στην Ίμβρο και στην Τένεδο και της μουσουλμανικής στη Δυτική Θράκη.

Σήμερα, για την υπεράσπιση των εθνικών μας συμφερόντων, η επίκληση της Συνθήκης της Λωζάννης επί των ελληνοτουρκικών δρώμενων κατέστη αποκλειστικότητα.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία.

ΠΗΓΕΣ

- Κων/νου Ευσταθιάδη· ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ
- Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό “ΗΛΙΟΣ” {Τόμος ΕΛΛΑΣ Β΄}
- Άγγελου Συρίγου – Αντώνη Κλάψη· ΣΥΝΘΗΚΗ ΛΩΖΑΝΝΗΣ
- Εφημερίδα “ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ” ΣΕΛΙΔΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2023